

УДК 317.4.018(430)

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ ІДЕЙ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

М.І. Клим

Анотація. У статті проаналізовано розвиток ідей полікультурного виховання студентів у навчальних закладах Великої Британії; з'ясовано, що актуальність та стратегія полікультурного виховання в країні передбачає високий ступінь толерантності, готовності до міжкультурного діалогу та співробітництва зі студентами інших національностей у межах університетів.

Ключові слова: полікультурне виховання, фахова підготовка студентів, Велика Британія, вищі навчальні заклади, Концепція мовної підготовки іноземців.

Аннотация. В статье проанализированы идеи поликультурного воспитания студентов в учебных заведениях Великобритании; доказано, что актуальность и стратегия поликультурного воспитания в стране предопределяет высокую степень толерантности, готовности к межкультурному диалогу и сотрудничеству со студентами других национальностей в пределах университетов.

Ключевые слова: поликультурное воспитание, профессиональная подготовка студентов, Великая Британия, высшее учебное заведение, Концепция языковой подготовки иностранцев в вузах Украины.

Summary. The idea of multicultural education of students in higher schools of Great Britain are explored in the article; it was found that the relevance of the strategy and development of ideas of multicultural education in the country is assumed by a high degree of tolerance and readiness for intercultural dialogue and cooperation with students of other nationalities within universities.

Key words: multicultural education, professional training of students, Great Britain, higher educational institutions, the concept of language training for foreigners in Ukraine universities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Зміст Концепції мовної підготовки іноземців у ВНЗ України засвідчує важливість підвищення рівня освітніх можливостей навчальних закладів, актуалізує становлення «гуманістичного світогляду, формування вмінь міжкультурного спілкування, виховання толерантного ставлення до представників інших культур і релігійних переконань; передбачає формування вмінь і навичок самостійної навчальної діяльності, умінь вдосконалювати когнітивно-операційний компонент мовленнєвої діяльності як засіб усебічного розвитку особистості» [2]. Розв'язання поставлених вище завдань можливе завдяки впровадженню стрижневих положень полікультурної освіти та виховання за рубежом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Серед значного масиву наукових праць, присвячених висвітленню ідей полікультурного виховання та осмислення різнобічності трактування цього поняття особливе місце займають розвідки Л. Зданевич – теоретичні підходи до полікультурного виховання дітей дошкільного віку [1]; О. Матвієнко – полікультурне виховання в загальноосвітніх навчальних закладах у процесі викладання краєзнавчих курсів [3]; І. Пермякової – реалізація завдань полікультурного виховання в Німеччині [5]; О. Садикової – основні етапи розвитку інтеркультурного виховання в сучасній системі освіти Німеччини [7] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблем полікультурного виховання та освіти виявляє різноманітність підходів та наукового обґрунтування цього феномену в різних європейських

країнах та США. Проте в зазначених дослідженнях відсутній аналіз змістових компонентів полікультурного виховання в контексті фахової лінгвістичної підготовки студентів вищих навчальних закладах у Великій Британії.

Мета статті – визначити зміст полікультурного виховання студентів у вищих навчальних закладах Великої Британії – Лондонського університету, Бірмінгемського, університету Лідс засобами лінгвістичної освіти, проаналізувати структурні компоненти процесу полікультурного виховання та визначити його стратегічні орієнтири.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Актуалізація ідей полікультурного виховання в Україні сьогодні здійснюється за допомогою різноманітних навчально-виховних заходів університетського та державного рівнів: всеукраїнських науково-практичних конференцій, наприклад, («Полікультурна освіта в Україні: історія, сучасність, перспективи», Бердянськ, 2013 р.); міжнародного семінару-тренінгу «Полікультурна освіта в XXI столітті: створення партнерства» (Київ, 2013 р.) [4]. У результаті наукових дискусій полікультурність визначається як принцип функціонування та співіснування в певному соціумі різноманітних етнокультурних спільнот, із притаманним їм усвідомленням власної ідентичності, що забезпечує їхню рівноправність, толерантність та органічність зв'язку з ширшою крос-культурною спільнотою та ін. [6].

Зміст полікультурного виховання у вищих навчальних закладах Великої Британії, спрямований на збереження культурної та суспільної ідентичності в умовах глобалізаційних процесів, має дихотомічний характер, який відображається в набутті нового знання та одночасному збереженні власної самобутності. Велика Британія є носієм культурного різноманіття націй та національних меншин, які утворюють єдиний соціальний простір. Поряд з науковим та суспільним дискурсом ідентичності та мультикультуралізму сьогодні в країні існує необхідність «популярного розуміння культурних розбіжностей задля побудови стійкого суспільства; сприяння міжкультурному спілкуванню, яке перебуває в координатах мовної політики, релігії, національності та географічних меж» [8].

Полікультурне виховання у вищих навчальних закладах Великої Британії реалізується через взаємопов'язані принципи:

- рівних можливостей (equal opportunity policies) – академічні фахівці повинні переконатися, що кожен окремих індивід отримує доступ до процесу навчання;
- рівного доступу й справедливості (equal access and equity) – освітяни повинні забезпечити ефективну участь всіх студентів у навчально-виховному процесі;
- культурної чуйності (cultural responsiveness) – адекватне сприймання традицій життя студентів викладачами, пов'язаних культурною, релігійною та етнічною належністю.

У зміст полікультурного виховання та освіти студентів різних коледжів Лондонського університету впроваджено такі навчальні курси: арабські та ісламські дослідження (Arabic and Islamic Studies), дослідження арабської культури (Arabic Cultural Studies), африканська мова й культура (African Language and Culture), англійське й французьке право (English Law & French Law), англійське й німецьке право (English Law & German Law), англійське право й право Гонг-Конгу (English Law & Hong Kong Law), англійське та австралійське право (English Law with Australian Law), мультилінгвальні дослідження (Multilingual Studies), мультилінгвальні дослідження й міжнародні відносини (Multilingual Studies with International Relations). В інституті освіти Лондонського університету викладають такі навчальні дисципліни: інтеркультурна освіта (inter-cultural education), освіта в полікультурних середовищах (education in multicultural societies), художня інтеркультурна освіта (intercultural arts education).

Науково-педагогічний склад кафедри культури, комунікації та засобів масової інформації проводить наукові дослідження з таких напрямів – освіта, засоби масової інформації і постійний розвиток (education, media and sustainable development), виховні нерівності в різноманітних суспільствах (educational inequalities in diverse polities). Завідувачем кафедри професором Дж. Гундарою за сприянням науковців цього закладу створено Міжнародний Центр Міжкультурних досліджень (International Centre for Intercultural Studies), який за підтримки ЮНЕСКО сьогодні організовує семінари, навчальні та тренінгові програми. Наукові розвідки цієї інституції спрямовані на дослідження культури, ідентичності та різноманітності субкультур. Дослідження проводяться на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівні. Полікультурне виховання є важливим в «інклюзивних та міжкультурних демократичних суспільствах, у яких спостерігаються прояви расизму, релігійного фанатизму й ксенофобії. У концепції центру ключовими вважаються: «культурна самобутність студента, яка необхідна для досягнення активної і повної участі в житті суспільства, взаєморозуміння й солідарності між студентами, етнічними, соціальними, культурними та релігійними групами й народами» [9].

На думку Г.Джона, вивчення культурного розмаїття є необхідним для системи освіти у Великобританії, яка повинна зосередитися на впровадженні ідей полікультурної освіти й забезпечити внутрішній діалог між етнічними й релігійними громадами студентства.

Реалізація ідей полікультурного виховання та освіти студентів у Бірмінгемському університеті здійснюється через діяльність Центру Мультилінгвальних Досліджень («The MOSAIC Centre for Research on Multilingualism»), створеного в 2008 р. Метою діяльності стала розробка нових міждисциплінарних напрямків дослідження, пов'язаних з білінгвальною освітою, вивченням мов у контексті мовного й культурного різноманіття Великої Британії [11].

Розробка проектів спрямована на розв'язання проблеми зі складністю й мінливістю природи расизму в освітній практиці та зміною методів дослідження цього феномену. Студентам викладаються курси «Освітня політика та соціальна справедливість» («Education Policy and Social Justice»), «Ідентичність, політика й повсякденне життя» («Identity, Politics and Everyday Life»), дослідження освіти («Researching Education»). Студентам пропонують теми, пов'язані з аксіологією освіти й виховання в африкансько-британських родинах, розвитком медичної освіти; з досвідом академічно успішних африканських і карибських студентів, етнографічними дослідженнями, гендером, класом, расою [11].

Стратегія полікультурного виховання реалізовується в «напрямі використання етнографічної спадщини, розуміння глобальних ідентичностей та мовних бар'єрів у діапазоні навчальних закладів. Спектр мультилінгвальних досліджень сягає аналізу культурної та соціальної значущості іноземних студентів, проблемні групи працюють у Копенгагені, Стокгольмі, Тілбурзі.

«Білінгвальність в освіті» – навчальна програма, розроблена науковцями університету для студентів, які навчаються дистанційно, є громадянами Великої Британії, та спрямована на підвищення ефективності роботи з багатомовними дітьми та молоддю в мультикультурних школах. У партнерстві з Північною Асоціацією Служби Підтримки з Питань Рівності й Досягнення (The Northern Association of Support Services for Equality and Achievement), програма спрямована на досягнення завдань:

– розширення базових знань та навчальних потреб учнів, які вивчають англійську мову як додаткову;

– об'єктивна оцінка чинних навчальних програм та забезпечення компетентнісного підходу до їх покращення;

– оновлення навчально-виховних баз практики крізь призму різноманіття культур;

Студенти вивчають стратегію організації мовних, когнітивних, соціокультурних факторів, що впливають на вивчення другої іноземної мови в умовах полікультурного середовища; знайомляться з психолого-педагогічними підходами до планування та змісту навчальних програм для викладання англійської мови. Їм пропонуються проблемні дискусії щодо теорії і практики білінгвальної освіти в навчальних закладах. Отже, у Бірмінгемському університеті розвивається чітка система адаптації іноземного студента до полікультурного середовища в умовах вищого навчального закладу. У системі вищої освіти Великої Британії закладені належні передумови для покращення рівня полікультурної освіти та виховання студентів, яка проявляється в крос культурній складовій – умінню ідентифікувати та засвоїти взаємозалежні культурні традиції інших національностей крізь призму збереження власної британської ідентичності [10].

Університет Лідс, один із найбільших у Великій Британії, де навчаються студенти із 144 країн світу. Вищий навчальний заклад реалізовує стратегію полікультурної освіти через підвищення лінгвістичної компетенції студентів. Програма для підготовки ОКР «Магістр» має назву «Професійна мова та міжкультурні дослідження» (Professional Language and Intercultural Studies), у ній пропонується унікальне поєднання міжкультурних досліджень з вивченням сучасних мов, зокрема англійської для професійних цілей. Метою програми є допомога студентам у розвитку взаємин між різними культурними групами. Для мовної підготовки майбутніх фахівців передбачається «висвітлення культур у різних регіонах та історичних епохах – Азії, Африки, Близького Сходу, Європи та Латинської Америки, від класичної античності до сучасності».

На факультеті мов, культур і суспільств проводяться міжкультурні дослідження з таких напрямів: романські мови та славістика, класичні мови, лінгвістика й фонетика. Факультет бере активну участь у пріоритетних наукових розробках центру канадських досліджень, культурології, європейських досліджень, гендерної проблематики, східно-азійського центру «Біла Троянда» (White Rose East Asia Centre).

Програма структурована таким чином:

– модуль «Навички та проблеми в міжкультурних дослідженнях» («Skills and Issues in Intercultural Studies»), спрямований на покращення розуміння процесів і контекстів взаємодії між різними культурними групами;

- модуль «Англійська мова в міжкультурній комунікації («English in International Communication»)
- дослідження пов'язані з соціолінгвістичною природою англійської мови як рідної, так і іноземної;
- дисертаційне дослідження за темою, пов'язаною з мультикультурною проблематикою.

Професійні мовні модулі включають: теорію і практику перекладу, розмовне мовлення й письмо. Додаткові модулі – «Управління бізнесом у різних культурах», «Міжнародні організації: контекст, теорія, практика», «Вступ до інтерпретації навичок», «Вступ до екранного перекладу», «Англійська мова для перекладачів» пов'язані з прикладною лінгвістикою, історією, культурою та політикою регіонів та країн світу, націй та етнічних груп. Аудиторне навчання проводиться шляхом поєднання лекцій, семінарів, практичних занять, використовуються традиційні есе, проблемні звіти, групові та індивідуальні усні презентації.

Висновки. Сьогодні у Великій Британії стратегічні орієнтири розвитку ідей полікультурного виховання трансформуються відповідно до плінних потреб суспільства та покликані сприяти формуванню як етнічної ідентичності британців, так і розумінню культурних відмінностей між студентами різних національностей та меншин. Проблема полікультурного виховання студентів у контексті лінгвістичної підготовки нині в країні дуже актуальна, адже коректність її розв'язання передбачає високий ступінь толерантності, готовності до міжкультурного діалогу та співробітництва в студентському середовищі. Зміст полікультурного виховання у вищих навчальних закладах реалізовується через струнку систему наповнення навчальних планів відповідними дисциплінами.

Аналіз розвитку ідей полікультурного виховання в професійній лінгвістичній підготовці студентів у вищих навчальних закладах Великої Британії дає можливість стверджувати, що теоретичні засади функціонування цього концепту трансформуються в початкову практику шляхом викладання навчальних дисциплін: інтеркультурна освіта, освіта в полікультурних середовищах, інтеркультурна художня освіта (Лондонський університет); запровадженням теоретико-методологічних засад білінгвальної освіти (Бірмінгемський університет); через розробку структурованих модулів у лінгвістичній підготовці студентів крізь призму полікультурного виховання (університет Лідс).

Перспективою подальших досліджень вважаємо порівняльний аналіз змістових компонентів полікультурної освіти в університетах Великої Британії та країн Західної Європи, а також розвідок, присвячених обґрунтуванню доцільності створення навчальних планів в університетах України з урахуванням досвіду полікультурної освіти у Великій Британії.

Література

1. Зданевич Л. Теоретичні підходи до полікультурного виховання дітей дошкільного віку / [Електронний ресурс] / Л. Зданевич // Педагогічний дискурс. – 2009. – Вип. 5. – С. 93 – 97.
2. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: www.mon.gov.ua/img/zstored/files/2012-conz-zak.doc
3. Матвієнко О. В. Полікультурне виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів європейських країн у процесі викладання краєзнавчих курсів / Матвієнко О. В. // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2011. – №8 (18). – С. 46.
4. Наукове свято в царині полікультурної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://us.bdpu.org/naukove-svyato-v-tsaryni-polikulturnoji-osvity.html>
5. Пермякова І. Реалізація завдань полікультурного виховання у Німеччині [Електронний ресурс] / І. Пермякова // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: педагогіка, психологія і соціологія. Випуск 4(146). – Донецьк, ДонНТУ, 2009. Режим доступу до документу: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/16566/4/permjakova.pdf>.
6. Полікультурна освіта в 21 столітті – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу: <http://www.npu.edu.ua/index.php/en/oholoshennia/2479-21>
7. Садикова О. Основні етапи розвитку інтеркультурного виховання у сучасній системі освіти Німеччини / О. Садикова // Порівняльна професійна педагогіка, 2012. – № 2. – С. 67 – 73.
8. Arafat M., Forrester K., Pencheva N. The Positive Impacts of Multicultural Environments upon Student Learning and Academic Teaching – [Електронний ресурс] / Marco Arafat, Keaton Forrester, Neda Pencheva. – Режим доступу до документу : www-new1.heacademy.ac.uk/.
9. Institute of Education University of London. Leading education and social research – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу :<http://www.ioe.ac.uk/research/84655.html>.
10. MA Professional Language and Intercultural Studies – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : http://www.leeds.ac.uk/arts/info/125024/postgraduate/1924/ma_professional_language_and_intercultural_studies
11. University of Birmingham. The MOSAIC Centre for Research on Multilingualism – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документу : <http://www.birmingham.ac.uk/research/activity/education/mosaic/index.aspx>.
<http://www.birmingham.ac.uk/schools/education/staff/profile.aspx?ReferenceId=41588&Name=professor-david-gillborn#>.